Прэзентацыя па беларускай мове па тэме

«Дзеяслоў»

для слухачоў падрыхтоўчага аддзялення, падрыхтоўчых курсаў, абітурыентаў

Складальнік –   дацэнт Чайкова С.В.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Дзеяслоў

1) вызначэнне спражэння дзеясловаў
2) правапіс асабовых канчаткаў дзеясловаў у цяперашнім і будучым простым часе;
3) правапіс канчаткаў рознаспрагальных дзеясловаў;
4) правапіс некаторых асабовых канчаткаў дзеясловаў;
5) правапіс асабовых канчаткаў дзеясловаў I спражэння ў 2-ой асобе множнага ліку;
6) канчаткі дзеясловаў II спражэння;
7) правапіс некаторых суфіксаў дзеясловаў;
8) правапіс *не* (*ня*), *ні* з дзеясловамі

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Вызначэнне тыпу спражэння

Вызначэнне тыпу спражэння	*I спражэнне*	*II спражэнне*
па канчатках 3-ай асобы множнага ліку	**-уць/ -юць**	**-аць/-яць**
па канчатках 2-й асобы адзіночнага ліку	**-еш/-эш /-аш/**	**-іш/-ыш**
па заканчэнні дзеясловаў у неазначальнай форме (інфінітыве)	***усе астатнія дзеясловы:*** • аднаскладовыя: *ліць, віць, ліць, жыць, шыць, выць* і вытворныя ад іх (*пашыць, пражыць, завыць*); • на *–аць/–яць* (акрамя некалькіх): *купаць, маляваць*; • на *–ець/–эць* (акрамя некалькіх): *старэць, хварэць*; • на *–óць*: *палоць, малоць, калоць*; • на *–уць*: *сохнуць, мокнуць;* • з суфіксам *–ці*: *несці, везці* (акрамя *есці*); • з суфіксам *–чы: стрыгчы* (акрамя *бегчы*)	• дзеясловы на *–іць/–ыць* (акрамя аднаскладовых): *насіць, тужыць*; • наступныя дзеясловы на ***-аць***: *баяцца, гнаць, дрыжаць, залежаць, крычаць, ляжаць, маўчаць, слаць, спаць, стаяць, абветраць* • наступныя дзеясловы на ***–ець***: *вярцець, вісець, глядзець, ляцець, ненавідзець, цярпець*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

ПРАВАПІС АСАБОВЫХ КАНЧАТКАЎ ДЗЕЯСЛОВАЎ

у цяперашнім і будучым простым часе

Асоба	*Асабовыя канчаткі дзеясловаў I спражэння*	*Асабовыя канчаткі дзеясловаў II спражэння*
Адзіночны лік		
1-я (*я*)	*-у/ -ю*	*-у/ -ю*
2-я (*ты*)	*-éш / -эш/-аш* (пасля зацвярдзелых)	*-іш/ -ыш*
3-я (*ён, яна, яно*)	*-е/ -э/ -а*	*-іць/ -ыць*
Множны лік		
1-я (*мы*)	*-ем/-эм/ -ём/ -óм /-ам*	*-ім/ -ым*
2-я (*вы*)	*еце / -эце/ -аце –яце* (*-яцё*)	*-іце/ -ыце*
3-я (*яны*)	*-уць/ -юць*	*-аць/ -яць*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

ПРАВАПІС КАНЧАТКАЎ РОЗНАСПРАГАЛЬНЫХ ДЗЕЯСЛОВАЎ *БЕГЧЫ, ЕСЦІ, ДАЦЬ*

Асоба	*адзіночны лік*	*множны лік*	*адзіночны лік*	*множны лік*	*адзіночны лік*	*множны лік*
1-ая	бягу	бяжым	ем	ядзім	дам	дадзім
2-ая	бяжыш	бежыце (бежыцё)	ясі	ясце (ясцё)	дасі	дасце (дасцё)
3-ая	бяжыць	бягуць	есць	ядуць	дасць	дадуць

ПРАВАПІС НЕКАТОРЫХ АСАБОВЫХ КАНЧАТКАЎ ДЗЕЯСЛОВАЎ

Канчаткі дзеясловаў **I** спражэння залежаць ад характару асновы і месца націску і маюць канчаткі:				
пасля зацвярдзелых		**пасля галосных і мяккіх зычных**		
пад націскам	*не пад націскам*	*пад націскам*	*у 1-м складзе перад націскам*	*не пад націскам*
о, э	**а**	**ё**	**я**	**е**
мы *сцеражóм* ты *сцеражэш* мы *бярóм* ты *бэрэш* мы *сячóм* ты сячэш	вы *сцеражацё* мы *пішам* вы *пішацé*	мы *жывём* мы *пяём*	вы *жывяцé* вы *пеяцé*	мы *чытáем* ты *чытáеш* мы *мыем* ты *мыеш*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

У 2-ой асобе множнага ліку дзеясловы I спражэння маюць канчаткі:

-яцé (-яцё) / пасля зацвярдзелых - ацé		-еце
вы *жывяцé* (*жывяцё*) вы *завезяцé* (*завезяцё*) вы *смеяцéся* (*смеяцёся*)	вы *сцеражацé* (*сцеражацё*) вы *берацé* вы *пішацé*	вы *збіраецеся* вы *мыецеся* вы *купаецеся*

калі ў 1-ай асобе множнага ліку (**мы**) націск падае			
на канчатак		**на аснову**	
-ём/-óм		***-ем/-ам***	
мы *жывём* мы *пяём*	мы *смяёмся* мы *сцеражóм*	мы *чытáем* мы *збірáемся*	мы *пішам* мы *плачам*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ
ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Дзеясловы II спражэння ўжываюцца з канчаткамі:

у 2-ой асобе адзіночнага ліку **(ТЫ)**			
-іш **(пасля мяккіх зычных)**		***-ыш*** **(пасля зацвярдзелых зычных)**	
ты ***стаіш***	**ты** *глядз**іш***	**ты** *гавор**ыш***	**ты** ***крычыш***
ты ***гоніш***	**ты** *сп**іш***	**ты** *дрыж**ыш***	**ты** ***абветрыш***
ты ***выходзіш***	**ты** *віс**іш***	**ты** *маўч**ыш***	**ты** ***залежыш***
у 2-ой асобе множнага ліку **(ВЫ)**			
-іце **(пасля мяккіх зычных)**		***-ыце*** **(пасля зацвярдзелых зычных)**	
вы ***стаіце***	**вы** *гледз**іцé***	**вы** *гавор**ыце***	**вы** ***крычыце***
вы ***гоніце***	**вы** *сп**іцé***	**вы** *дрыж**ыце***	**вы** ***абветрыце***
вы ***выхóдзіце***	**вы** *віс**іцé***	**вы** *маўч**ыце***	**вы** ***залежыце***
у 1-ай асобе множнага ліку **(МЫ)**			
-ім **(пасля мяккіх зычных)**		***-ым*** **(пасля зацвярдзелых зычных)**	
мы ***стаім***	**мы** ***глядзім***	**мы** ***гаворым***	**мы** ***крычым***
мы ***гонім***	**мы** ***спім***	**мы** ***дрыжым***	**мы** ***абветрым***
мы ***выхóдзім***	**мы** ***вісім***	**мы** ***маўчым***	**мы** ***залежым***

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ
ИМ.Ф.СКОРИНЫ

ПРАВАПІС НЕКАТОРЫХ СУФІКСАЎ ДЗЕЯСЛОВАЎ

• *-ава- /-ява-*	• *-ва-*
Калі ў форме 1-й асобы адзіночнага ліку дзеяслоў заканчваецца на:	
-ую (-юю): *святк<u>ую</u> – святкаваць, святкаваў;* *мал<u>юю</u> – маляваць, маляваў;*	*-ваю*: *загад<u>ваю</u> – загадваць, загадваў;* *расказ<u>ваю</u> – расказваць, расказваў;*
• *-іва- /-ыва-*	
Пішацца пасля збегу зычных, апошнімі з якіх з'яўляюцца *л, н, р*: ***падтры<u>мл</u>іваць, праве<u>тр</u>ываць***	
Заўвагі! **1. Калі інфінітыў закончанага трывання на *-іць* мае папярэдні галосны, то ў незакончаным трыванні перад суфіксам *–ва-* замест *і* вымаўляецца і пішацца *й*: *супако<u>іць</u> – супакойваць.*** **2. Перад суфіксамі прошлага часу *-л-(-ў-)* захоўваюцца галосныя, якія ўжываюцца перад *-ць* у інфінітыве: *належаць – належаў, належала; дагледзець – дагледзеў, дагледзела***	

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ
ИМ.Ф.СКОРИНЫ

ПРАВАПІС НЕ (НЯ), НІ З ДЗЕЯСЛОВАМІ

Асобна	*Разам*
• **большасць дзеясловаў:** ***не жыў,*** ***не напісаў,*** ***не зрабіў;*** • **ні ад дзеясловаў пішацца заўсёды асобна:** ***Куды ні глянеш, прыгажосць навокал.***	• **з дзеясловамі, што не ўжываюцца без не-(ня)-:** ***ненавідзець, непакоіць;*** • **у дзеясловах і вытворных ад іх словах у складзе прыстаўкі** ***неда-*****, якая абазначае неадпаведнасць патрэбнай нормы:** ***недаглядзець, недаварыць.*** **Заўвага!** **Трэба адрозніваць дзеясловы з прыстаўкай** ***да-*****, якая абазначае недаведзенае да канца дзеянне (разам з адмаўленнем не):** ***не дапісаць пісьмо, не даехаць дадому.***

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ
ИМ.Ф.СКОРИНЫ